

Információval az együttműködésért: a jövő globális könyvtárának megteremtése

(Az IFLA 66. Kongresszusa,
Jeruzsálem, 2000. augusztus 13–18.)

A sokak által a könyvtáros szakma legrangosabb nemzetközi eseményének tartott IFLA-konferenciát idén is nagy várakozás előzte meg. Ez nem csak az egyesek által az elmúlóban levő évezred utolsó, mások által pedig a beköszönő évezred első IFLA-konferenciájának vélt eseménynek szólt. A felfokozott érdeklődést ezúttal a helyszín kiválasztása is indokolta, a tanácskozással ugyanis a régóta politikai csatározások középpontjában álló „szent városban”, Jeruzsálemben került sor. Csaknem száz országból mintegy ezernyolcszáz résztvevő jelent meg a modern jeruzsálemi konferencia-központban, hogy a szakma legfontosabb kérdéseiről cseréljen eszmét a plenáris ülésen, a különböző szekciókban, bizottsági üléseken és műhelytalálkozókon.

A helyszínről

Voltak, akik a legutolsó pillanatokig reménykedtek abban, hogy az arab és az iszlám országok könyvtárainak képviselői is eljönnek a konferenciára, sajnos nekik (is) csatlakozniuk kellett. A palesztin könyvtárosoknak a konferencia bojkottálására vonatkozó felhívása az említett országok körében eredményes volt. Hiába érvelt az IFLA főtitkára, a nemrégiben lovaggá ütött brit *Ross Shimmion* azzal, hogy az IFLA politikamentes szervezet, lényegét tekintve befogadó s nem diszkriminatív jellegű. S hiába volt, hogy a helyszínrre vonatkozó döntést – az IFLA hagyományainak megfelelően – már jó előre (1995-ben!) meghozták és közzétették, az ellenzők hivatalos tiltakozást csak akkor juttattak el az IFLA titkárságára, amikor már túl késő lett volna új helyszínt kijelölni.

A bojkott tényétől eltekintve elmondható, hogy a konferencia sikeres volt, és különösebb incidens nélkül zajlott le. Bár több kísérlet is történt politikai deklarációk kinyilvánítására, a helyi szervezők végül is urai maradtak a helyzetnek. Az átlagos konferencialátogatót talán csak a szokásosnál szigorúbb biztonsági intézkedések emlékeztették a vitatott döntésre.

A konferencia programjáról

Az utóbbi évek IFLA-konferenciáihoz hasonlóan a jeruzsálemi is zavarba ejtően gazdag programot kínált. A hivatalos program csaknem kétszázötven szakmai szekció- és bizottsági ülést, tanácskozást sorolt fel, s a megfelelő egyéni program össze-

állítása még a „tapasztalt” résztvevők számára sem bizonyult könnyű feladatnak, különösen ha figyelembe vesszük a mintegy hatvan céget, kiadót és intézményt felvonultató, gazdag (igaz, az elmúlt évekhez képest valamelyest szerényebb léptékű) kiállítást, illetve az egyes cégek által szervezett szakmai bemutatókat. (Az utóbbi évek sikert aratott és népszerű gyakorlata szerint az IFLA ezúttal is orientációs kurzusokat tartott a konferencián első ízben résztvevők között, amelynek keretében nemcsak az IFLA-ról adtak tájékoztatást, hanem ahhoz is segítséget nyújtottak, hogy az „újjoncok” hogyan hasznosíthatják legjobban a konferencia adta lehetőségeket. Ez alkalommal mintegy ötszázan viselhették az „újjonc” („First Timer”) jelzéssel ellátott azonosító kártyákat, s csaknem nyolcvan résztvevő főként a Magyarországon is jól ismert Nyitott Társadalom Intézetnek (Open Society Institute), illetve a dán Külügyminisztérium fejlesztési szervezetének, a DANIDA-nak az ösztöndíjával látogathatott el a konferenciára.)

Beharangozó nyilatkozatában a szervezőbizottság leszögezte: „A ma létező és a jövőben várható technika hatalmas lehetőségeket kínál az információ cseréjére és hasznosítására célzó nemzetközi együttműködésre. Ez egyedülálló alkalmat teremt a könyvtáros és információs szakma számára. A bibliográfiai adatok cseréje, az interneten fellelhető multikulturális információs források, valamint az on-line technika és az „offline” együttműködés terén megvalósuló, földrajzi és nyelvi korlátoktól mentes kutatások iránti növekvő igény olyan kihívás, amelyet a könyvtáraknak üdvözölniük kell, és amelynek meg kell felelniük. Az alakulóban levő és a 21. század elején minden bizonnyal helyére kerülő információs infrastruktúra megköveteli valamennyi információs szakembertől azt, hogy a nemzeti igényeknek és a nemzetközi közösség globálisabb céljainak elkötelezetten digitalizálják, terjesztik, megőrizték a világ népei számára a világ rendelkezésére álló tudást, s segítsenek az abban való eligazodásban.”

A kétségtelenül rendkívül aktuális téma szükségképpen, de talán túlon túl filozofikus jellegű megfogalmazása mögött igen konkrét és izgalmas résztémákat jelöltek ki a szervezők az előadók számára:

- az elektronikus bibliográfiai adatok cseréje;
- kultúrák közötti hálózati együttműködés;
- az internet multikulturális aspektusai;
- az információ „menedzselése”, a 21. század könyvtárossága;
- a fizikai könyvtár a virtuális könyvtár korszakában;
- a szakemberek felkészítése a Globális Információs Infrastruktúrára;
- kutatás a globális környezetben;
- olvasáskutatás a digitális társadalom körülményei között;
- a múlt megőrzése a jövő számára.

Aligha lehet arra vállalkozni, hogy a konferencia anyagát, azaz a több mint 150 előadást, a kapcsolódó hozzászólásokat, illetve a vitákat bárki is röviden összefoglalja. Ugyancsak aligha akadna vállalkozó az előadások színvonalának általános értékelésére. (Mindenesetre több fórumon is megvitatásra került az IFLA-konferenciák előadásainak minőségi javításával foglalkozó anyag az IFLA sokszor hangoztatott megújulásával összhangban. Ez – néhány vitatható állítása ellenére – jó segédeszköznek bizonyulhat a következő konferenciák szervezőinek kezében elsősorban azért, hogy a korábrinál jóval szigorúbb formai és tartalmi

követelményeket támaszt, s alaposabb szakmai elbírálást tesz kívánatossá). Szerencsére a konferencia csaknem teljes anyaga hozzáférhető a valamennyi résztvevőnek kiosztott *IFLANET Unplugged* című CD-lemezen, s valamennyi előadás olvasható a bárki által hozzáférhető IFLA honlapon, esetenként az IFLA hivatalos nyelvein megjelenő fordításokban is (www.ifla.org). Így mindenki maga választhatja ki az érdeklődésének megfelelő előadásokat, anyagokat.

A szokásoknak megfelelően már a hivatalos megnyitó ünnepség előtt megkezdte munkáját a konferencia. A nyitó tanácsülésen számos fontos kérdésben szavaztak a jelenlevő tagok: egyhangúlag elfogadták az alapszabály módosításáról szóló javaslatot, amelynek az egyik legfontosabb eleme egy új, nagyon komoly hatáskörrel rendelkező Irányító Testület (Governing Board) létrehozása, amely felváltja a jelenlegi Végrehajtó Bizottságot és Szakmai Testületet. Határozat született a differenciált tagdíj bevezetéséről, az állandó bizottságokba történő választás eljárásának egyszerűsítéséről, és elfogadták a regionális tevékenységekért felelős divízió jövőjére vonatkozó jelentést az IFLA főtitkára által a különböző régiók képviselőitől felkért tagokból álló Tanácsadó Testület javaslata alapján. (Talán érdemes megemlíteni, hogy a szavazatszámoló bizottság tagja volt *Szántó Péter*, az OMK igazgatója, az említett Tanácsadó Testület munkájában pedig részt vett c sorok írója is.)

A megnyitó ceremónia legalább annyira volt a tanácskozás helyszínére jellemző, mint az a hasonló rendezvényektől általában elvárható... A külvilág által közvetlennek és családias viselkedésűnek „értékelt” házigazdák által szervezett esemény talán kevésbé volt ünnepélyes a megszokottnál, de az ott fellépő egyik legnépszerűbb izraeli énekegyüttes jó hangulatot teremtett dzsesszes hangvételű dalaival és oldott előadásmódjával. (A „közvetlen” stílusú szervezésnek – s talán a nagy hőségnek – köszönhetően a konferencián az informális öltözködés volt uralkodó, csak elvétve lehetett öltönyös–nyakkendőös vagy kosztümös résztvevőkkel találkozni.) Az eredetileg felkért, de más elfoglaltsága miatt távol levő *Simon Peresz*, a jelenlegi kormányban is miniszteri posztot betöltő volt izraeli miniszterelnök helyett a nagy érdeklődéssel kísért megnyitó előadást *Shlomo Avineri* professzor tartotta – a közel-keleti helyzet politikai perspektíváiról...

Bizottsági munka

Az IFLA-konferenciákon – más nemzetközi rendezvényekhez hasonlóan – különféle „dimenziókban” folyik a munka. A leginkább látványos tevékenység a különböző plenáris és szekcióüléseken zajlik (itt kerülnek sorra az előadásokhoz kapcsolódó viták), de nem kevésbé fontos a különféle állandó és ad hoc testületekben folyó „háttér-munka”, amelyek eredménye gyakran kézzelfogható projektumokban ölt testet. E sorok írója a Vezetési és Marketing Állandó Bizottság, a Könyvtár- és Információtudományi Folyóiratok Szerkesztőinek Kerekasztal-konferenciája, valamint a már említett Tanácsadó Testület tagjaként vett részt ilyen típusú tevékenységekben. A következőkben ezekről esik szó – a fentiek rövid illusztrálására.

Az egyik legaktívabb testületnek tartott Vezetési és Marketing Állandó Bizottság idén is szervezett előkonferenciát, ezúttal Haifában, „Marketing és kommunikáció a könyvtárak számára” címmel. A szeminárium elsősorban a nagykönyv-

tárak marketing és kommunikációs stratégiájának egyes aspektusaival foglalkozott, s olyan témákban volt lehetőség gyakorlati tapasztalatok megszerzésére is, mint pl. a világháló és a könyvtári szolgáltatások elosztási csatornái. A jeruzsálemi konferencián az Állandó Bizottság két ún. nyílt szekcióülést („Változásmenedzselési és marketingismeretek a ma és a jövő könyvtárosa számára 1–2”), valamint egy műhelytalálkozó („Könyvtári statisztika a könyvtárvezetés és könyvtármarketing szolgáltatásban”) megszervezésében vett részt. A Bizottság szponzorálta a változásmenedzsment témájában megjelent válogatott bibliográfiát, s folyamatban van a könyvtármarketinggel foglalkozó nemzetközi bibliográfia kiadása is. Hasonlóan ambiciózus terveket készített a következő IFLA-konferenciákkal összefüggésben is: 2001-re az IFLA Bostonban sorra kerülő következő konferenciáján pl. közös szekcióülést tervez a Nemzeti Könyvtárak Állandó Bizottságával a nemzeti könyvtárakban alkalmazható marketingstratégiáról és annak eszközeiről. Folyik a munka egyebek között egy nemzetközi könyvtármarketing-díj megalapítására vonatkozóan is.

A Könyvtár- és Információtudományi Folyóiratok Szerkesztőinek Kerekasztal-konferenciája is szervezett nyílt szekcióülést Jeruzsálemben „Információ az együttműködésért: KIT folyóiratok a jövő globális könyvtárának szolgálatában” címmel. Ugyancsak érdekes projektumként említhető a KIT folyóiratok olvasóközönségének összetételét elemző kutatás, illetve az említett folyóiratok szerkesztőbizottságai által támasztott minőségi követelmények vizsgálata, amelyekről ezen az ülésen születtett határozat.

A Nemzeti Könyvtárak Igazgatóinak Konferenciáját (Conference of Directors of National Libraries – CDNLI) általában az IFLA-konferenciához kapcsolódva rendezik meg. A CDNLI azonban nem az IFLA szerve, hanem olyan független testület, amely a világ nemzeti könyvtárainak legfelsőbb szintű vezetőit tömöríti magába annak érdekében, hogy a nemzeti könyvtárak számára fontos és közös érdeket képviselő témák megvitatására és az e területeken való együttműködésre fórumot teremtsen. Ennek megfelelően a CDNLI Jeruzsálemben is számos olyan „izgalmas” témát vitatott meg, mint az elektronikus kiadványok kötelezpéldány szolgáltatása, a szerzői jog és az állománymegőrzés összefüggéseit taglaló deklaráció, a CDNLI kapcsolata az UNESCO-val és az IFLA-val. A testület áttekintette az IFLA ún. főprogramjainak (core programs) helyzetét, valamint számos olyan projektumot, amelyet a testület kezdeményezett, illetve tagjai számára csatlakozásra ajánl (MACS – tárgy szerinti megközelítés több nyelven, NEDLIB – európai hálózati letéti könyvtár, metaadatok használata, stb.). Figyelemre méltó körülmény, hogy az UNESCO is és az IFLA is számos jelentős kérdésben kikéri a CDNLI véleményét, s ezért a testületnek – s európai „változatának”, a CENL-nek – a munkájában való részvétel valamennyi nemzeti könyvtár számára igen fontos. (Talán érdemes érdekességképpen idézni a testület által sok vitát követően most elfogadott, a nemzeti könyvtárakra vonatkozó definíciót is, amely szerint: „A nemzeti könyvtár az állam által – közvetlenül vagy közvetve – finanszírozott intézmény, amely felelős az adott országban keletkező vagy arra vonatkozó – elsődlegesen bármilyen típusú, kiadói forgalomban megjelenő – dokumentumban megtestesülő örökség átfogó gyűjtéséért, bibliográfiai rögzítéséért, megóvásáért és elérhetővé tételéért. A nemzeti könyvtár feladata lehet, hogy az adott ország könyvtárainak hatékony és eredményes működését elősegítse, és felvállalhatja

nemzeti szempontból jelentős gyűjtemények kezelését, infrastruktúra rendelkezésre bocsátását, az ország könyvtári és információs rendszerének koordinálását is.” Az eszmecsere kiterjed az egyes nemzeti könyvtárakban folyó legfontosabb tevékenységekre is: a jeruzsálemi tanácskozáson említésre méltó volt a holland nemzeti könyvtár tapasztalatainak ismertetése a digitális dokumentumok megőrzése kapcsán. Az előadó az ún. emulációs módszer bevezetése mellett érvelt annak a dilemmának a feloldására, amelyet a digitális dokumentumok rögzítésére és használatára való szoftverek gyors avulása okoz.

A CDNL jeruzsálemi ülésén választották meg a testület új elnökét, az ausztrál nemzeti könyvtár igazgatónőjét, *Jan Fullertont* a mandátumának lejártával leköszönő, igen nagy népszerűségnek örvendő dél-afrikai *Peter Lor* helyett.

A Tanácsadó Testület két alkalommal tartott ún. nyílt meghallgatást, s az elhangzott véleményeket a testület vezetője, az amerikai *Marjorie E. Bloss* összegezte. A nyolcadik – regionális – divízió megtartására és továbbfejlesztésére vonatkozó javaslatát az IFLA Tanácsa elfogadta.

A „szent város” – a delegátus szemével

Az IFLA 66. konferenciájának zsűfolt szakmai programja mellett nyilván csak kevés idő juthatott a résztvevők számára a helyszínnel való alaposabb megismerkedésre. Mindenesre már a repülőtérről a városközpontba tartó út alatt világossá vált, hogy a Júdea hegység egyik nyolcszáz méternél is magasabb csúcsán fekvő város nem mindennapi élményeket kínál majd a látogatóknak. Egy, még a brit protektorátus korszakából származó, de felújított rendelet szerint minden házat kőből vagy kővel burkolva kell felépíteni, s a jellegzetes helyi növényzettel, pálmákkal és olajfaligetekkel együtt így kialakult dombos-teraszos városkép talán semmilyen más városéhoz sem hasonlítható.

A Jeruzsálembé látogató küldöttek többségének valószínűleg igazán különleges élményt nyújtott a három világvallás követőinek, a zsidó, a keresztény és a muzulmán zarándokoknak legfőbb célpontjait körülölelő történelmi város. Lenyűgöző látványt nyújt a jeruzsálemi városfal a ma művészeti múzeumként funkcionáló Dávid-toronnyal csakúgy, mint az Óvárosba vezető hét kapu közül a leghíresebb, azaz a mindig nyüzsgő sokaság által övezett Jaffa-kapu vagy a csodálatos Damaszkusz kapu. (Mindezek láttán talán sokan hajlamosak elhinni azt, amit a helybeliek a zsidó hagyományok szerint állítanak: Isten tízmércényi szépséget adott a világnak, s ebből kilenc Jeruzsálemnek jutott...) A házigazda szervezők jóvoltából a résztvevők megtekinthették a patinás Óváros negyedeit és nevezetességeit, megcsodálhatták a Szikla mecset aranyló kupoláját, az arab bazár nyüzsgő sokaságát, a páratlan római kori emlékeket vagy éppen az olyan híres kegyhelyeket, mint Jézus sírja a Szentsír Bazilikában vagy a férfiak és a nők által külön-külön megközelíthető Siratófal. Szinte valamennyi nevezetesség meglátogatásához át kellett esni a rendkívül szigorú biztonsági ellenőrzéseken, s természetesen az sem volt mindegy, hogy az adott helyhez milyen öltözékben közeledett az „óvatlan” látogató. (Nagy derűtséget keltett egyik férfitársunk, aki – a helyhez nem méltó öltözéknek ítélt rövid sortja miatt – a bejáratnál kiosztott hosszú szoknyában léphetett csak a Templom-hegy területére...). A nagy hőségben is vastag fekete ruhát, széles karimájú kalapot, esetleg szőr-

mekucsmát viselő és folyton sietni látszó ortodox vallású helybéliek, a katonaruhában, nem ritkán betárazott (!) géppisztollyal közlekedő, mégis más országbéli kortársaikhoz hasonlóan gondtalannak tűnő fiatal fiúk és lányok, a világ minden tájáról érkezett zárandokok és turisták együttes forгатaga valóban egzotikus látványt nyújtott. Ugyancsak feledhetetlen élményt jelentett a szombat kezdetével hirtelen csaknem teljesen elcsendesedő, majd annak elmúltával szinte varázsütésre megéledő város. Ez utóbbi egyébként speciális probléma elé is állította a „gyanútlan” látogatókat: a csaknem kizárólagosan kóser s ebben az időszakban zárva tartó éttermek mellett (még a magát egyébként kósernek hirdető Kentucky Fried Chicken vagy McDonalds gyorsétkezde is zárva volt) csak hosszas „nyomozást” követően lehetett nyitva tartó kínai vagy arab vendéglőkre bukkanni péntek estétől szombat éjjelig...

A Kelet és Nyugat találkozási pontjaként is ismert városban lépten-nyomon bukkanhatunk az ott élő különböző kultúrák jeleire. Nem ritkák az utóbbi években bevándorolt oroszországi zsidók jelenléte folytán a cirillbetűs feliratok, s talán csak a turisták kapják fel a fejüket az orosz nyelvű beszélgetés hallatán. (Az elmúlt évek során csaknem egymillióan vándoroltak be a volt Szovjetunió országaiból, elsősorban Oroszországból).

A konferencia résztvevői számára feltehetőleg az egyik legérdekfeszítőbb látogatás az Izrael Múzeumban található Könyvek Szentélyébe, azaz a Holt-tengeri tekercsek kiállítóhelyére vezetett. (E sorok írójának volt alkalm a tekercsek lelőhelyére, a Holt-tengerhez közeli Kumránba is ellátogatni, ahol állítólag egy beduin pásztorfiú 1947-ben találta meg az első tekercseket, sokak szerint a század legjelentősebb régészeti leleteit – a fáma szerint elbitangolt kecskéje után kutatva...)

Persze Jeruzsálem modern körzete is tartogat látványosságokat a látogatók számára: ilyen a legnagyobb judaika gyűjteményt magának mondható Zsidó Nemzeti Könyvtár a Héber Egyetemen, ahol egyébként a CDNL ülése (és a konferencia egyik igen hangulatos szabadtéri fogadása) zajlott.

Az IFLA és az információs társadalom kora

Felvetődhet a kérdés, hogy miről marad(hat) a jeruzsálemi konferencia emlékezetes, mi különbözteti meg azt az IFLA korábbi konferenciáitól? A program, az elhangzott előadások és az azokat követő viták jó része tükrözte azt a felismerést, hogy a könyvtáraknak és a könyvtárosoknak még aktívabb szerepet kell vállalniuk az információs társadalom kialakulásához vezető különböző folyamatokban. Ehhez kíván hathatós segítséget nyújtani az IFLA sajátos lehetőségeivel és eszközeivel. Az IFLA elnöke, a francia *Christine Deschamps* zárszavában azt mondta, hogy a szervezet számos olyan fontos döntést hozott, amelyek megerősíthetik szerepét a 21. század küszöbén. A már említett új alapszabály elfogadása mellett a szervezet nyilatkozatban foglalta össze szakmai prioritásait, cselekvési programjának vezérlőelveit. (Ennek értelmében elkötelezi magát a könyvtárügy mellett, védi az információ szabadságának elvét, elősegíti az írni-olvasni tudást, az olvasást és az élet-hosszig tartó tanulást. Támogatja az információhoz való ingyenes és nyílt hozzáférést, védi a könyvtárak és az alkotók szellemi tulajdonjogait, ösztönzi az erőforrások megosztását, az intellektuális örökség megőrzését. Elismeri a könyv-

táros szakemberek képzésének fontosságát, elősegíti a szabványok, irányelvek kialakítását, és ösztönzi a legkiválóbb megoldásokra vonatkozó tapasztalatok cseréjét, támogatja a könyvtáros egyesületek infrastruktúráját, s képviseli a könyvtárakat a műszaki fejlesztés termékeinek világpiacán.) A konferencián nyilatkozatot fogadtak el a digitális környezetben érvényesülő szerzői jogokról.

A nyolc legfejlettebb gazdaságú ország, a „G-8” képviselőinek 2000 júliusában tartott okinavai ülésén elfogadták a „Globális Információs Társadalom Chartáját”, amelynek egyik alapvető célkitűzése a fejlett és a fejlődő világot az információs társadalom kialakulása folyamatában is elválasztó ún. digitális vízválasztó (digital divide) „áthidalása”. Ennek jelentőségét felismerve az IFLA jeruzsálemi döntése alapján létrehoz egy háttér-bizottságot, amelynek feladata olyan gyakorlati javaslatok kidolgozása, amelyek a könyvtárak lehetséges szerepét határozzák meg e „híd” felépítésében.

A jeruzsálemi konferenciához kapcsolódva számos kiadvány megjelentetéséről is beszámolhatott a vezetőség. Ezek sorába tartozik „Az iskolai könyvtárak manifesztuma”, az „Állományvédelmi és megőrzési szövegyűjtemény”, a „Térkép-gyűjtemények világcímháza”, valamint a „Nagyothallók számára nyújtott könyvtári szolgáltatások irányelvei”.

Szakmai sikerei és eredményei ellenére – vagy éppen azokkal együtt – a jeruzsálemi konferencia valószínűleg az egyik „legátpolitikizáltabb” eseményként vonul be az IFLA-konferenciák történetébe. A bojkotton kívül más törekvések is megfigyelhetők voltak a találkozó politikai platformként való felhasználására, ezektől azonban a helyi és a nemzetközi szervezők egyaránt elhatárolták magukat. De – s ebben talán a résztvevők többsége alighanem egyetérthetett – Jeruzsálemben azért nem a politika volt a legfontosabb...

Hegedűs Péter

